

לע"נ ר' יצחק זאב הלוי ז"ל
בן ר' אליעזר שלום הלוי ז"ל
לע"נ מרת לאה אלטע הדס ע"ה
בת ר' יעקב הלוי הי"ד

המאמר

שבת אורה

משפטים - שקלים

אזהרה המורה! העלון מיועד אך ורק לרציניים שיודעים את השיבות התפילה, ובשעת התפילה לא מעיינים בעלון ובשאר דברים.

בהשקפה ראשונה

מאמרי השקפה, מוסר והנהגות

בסלונים התקיים מוסד "הכנסת אורחים" שהוחזק על חשבון הקהילה כמקובל מקדמת דנא בקהילות ישראל. לימים קמו הנציגים החילוניים והתנגדו להקצבת סכום בשביל החזקת המוסד בטענם: הלא את האורחים הנכבדים בין כה זומינים לבתים פרטיים, נמצא שכל המוסד הוא עבור הקבצנים אין זה מחובתנו לטרוח באכסנייתם. עמד ראש השיבה רבי שבתי יגל זצ"ל ואמר: "על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". למה גמילות חסדים מוזכר בלי ה"א? אלא חז"ל צפו שיהיו כאלו שיתווכחו מה זה "תורה" ולכן כתבו "התורה" בהא הידיעה. גם ראו שיהיו שיתווכחו על "עבודה" האם עבודת ד' או עבודת כפיים לכן הדגישו "העבודה". אבל על גמילות חסדים לא משנה עם מי גומלים חסד, מי לנו גדול מאברהם אבינו שגמל חסד בעת חוליו עם מי שנרמו לו כערביים... ואין להפלות בין נכבדים לשאר בני אדם. (מרבצי תורה ומוסר)

האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זי"ע אמר פעם, כי מי שמכניס אורח אפילו אם הוא לוקח כסף על זה מקיים מצות הכנסת אורחים, משום שעושה קצת יותר ממה שהכסף מחייב אותו לעשות. פעם עבר האדמו"ר מבעלזא ליד בית שהכניסו אליו היתה מסביב דרך החצר ואמר: בית כזה אינו כביתו של אברהם אבינו להכנסת אורחים. בגלל שהכניסה צריכה להיות מלפנים כדי שהאורח ימצא מיד את הכניסה ולא יצטרך לחפש אחריה. אחד מחסידיו בא לקבל ברכה כאשר קיבל ישיון נהיגה ברכב. א"ל הרבי: שני דברים עליך לקיים. א. את חוקי המדינה בנוגע לנהיגה עליך לקיים בתוקף. ב. להכניס אורחים לתוך המכונית שלך. (בקרשתו של אהרן)

סיפר רבי יוסף צייזוירט זצ"ל פעם אחת הגיע אבי לאחד מגבאי הצדקה בירושלים, וסיפר לו שיש חתן עני, וצריך לעזור לו בהוצאות הנישואין, וביקש מהגבאי, שיבא עמו לאסוף צדקה בעבור החתן. הם הלכו ימים מספר, והצליחו לאסוף חלק מהסכום, באחד הימים הודיע הגבאי צדקה לאבי, שאינו חפץ יותר לאסוף צדקה בעבור אותו חתן, אבי נדהם, איזה פגם ראית בחתן, שאתה רוצה להפסיק לאסוף צדקה בעבורו? השיב הגבאי, "בבית האחרון שבו ביקרנו ראינו אה בעל הבית יושב על כסא בעל שלש רגליים בלבד כשבמקום הרגל הרביעית משמשה מזוודה, לתמיחתו, היכן הרגל הרביעית, השיב הלה כי ה"ך לנגר כדי שיתקן אה הרגל הרביעית, והנגר ביקש עבור התיקון חמש לירות, וכיון שאין בידי חמש לירות עבור תיקון הכסא, לכן מצאתי עצה להניח מזוודה במקום רגל הרביעית. לעומת זאת המשך הגבאי, החתן שבעבורו אנחנו אוספים את הכסף, קנה ארון עם ויטרניה, הויטרניה לבד עלתה חמש עשרה לירות, אין ברצוני לאסוף צדקה מאנשים שאין להם כסף לתקן את הכסא, עבור חתן שלא רק שקנה כסאות בעלי ארבע רגלים, אלא גם קונה עם הכסף ויטרניה שהיא מותרות". כששמע זאת אבי אמר לו, זה שאולה קשה, ואיני יודע אם אתה צודק, בא ונלך להירב משעבין נציע לפניו את השאלה, ונשמע פסק הלכה כרת של תורה. כשהירב משעבין זצ"ל שמע את השאלה, פנה אל הגבאי בשאלה, איזה מצות צדקה היא החשובה ביותר? השיב הגבאי: פדיון שבוים. אמר לו הרב, "אתה יודע מה זה פדיון שבוים, אוספים כסף מיהודים רחמנים, ונותנים את הכסף לפרץ שלוקח את הכסף ומשתעשע בכסף בכל הבלי העולם הזה, האם יש צד לומר שבגלל זה לא יתנו כסף לפדיון שבוים, לא, כי אנחנו לא מתעסקים מה עושים עם הכסף, העיקר זה המטרה שיהודי שהיה נתון בשבי ישתחרר, כך הדבר גם בעסקי הצדקה, הלא אילו ההורים לא הבטיחו את הנדוניא, לא היה השידוך יוצא לפועל, ונמצא שאסיפת הכסף למען הכנסת כלה, אין השאלה מה עושים עם הכסף, אלא כמה ההורים התחייבו כדי שהשידוך יצא לפועל. אי אפשר לצער את ההורים שלא יוכלו לחתן את ילדיהם, מאחר שהם נאלצים להבטיח נדוניא גדולה, ואם הם הבטיחו ורק בשביל זה השידוך יצא לפועל, הרי זה בגדר פדיון שבוים. (ויי העמודים)

פרשה ופירושה

לקט פירושים על פרשת השבוע

ואלה המשפטים אשר תשים לפניך: פרשה זו באה קודם לפרשת תרומה. ללמדך כי בטרם שבא אדם לעשות צדקה ולהראות את נדיבות לבו, צריך הוא לבדוק שלא יהא בממונו חשש גזל. שאם לא כן, דין צדקה זו כדין לחלב הגזול אשר נפסל משום מצוה הבאה בעבירה, והיא אינה מועלת לו. והו שאמר הכתוב "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא", קודם משפט ואחר כך צדקה. אף כאן תחילה משפטים ואחר כך תרומת המשכן, ודוקא בסדר זה. (פגנים משולחן גבוה בשם "בית הלוי")

ואלה המשפטים אשר תשים לפניך: וכך ביאר המגיד מרובנא: משפטי ישראל, ומשפטי עכו"ם הם רחוקים זה מזה כמטחוי קשת, באומות העולם המשפטים והחוקים הם רק על רצח בפועל, אבל משפטי התורה הם לשרש את האדם מכל תכונה שהיא שיכול לבוא לרציחה, ולכן במשפטי ישראל גם המלבין פני חברו הוא בכלל רציחה, כי אם לא ישרש את המידה לכבד ולהעריך את הוולת, יכול לבוא גם לרציחה. ומטרת דיני התורה לזכך את האדם ולהסיר ממנו כל מידה רעה, ולהשריש בו מידות טובות. (בית ומנחה)

כי תקנה עבד עברי: חז"ל אומרים: כי הפרשה הזו מדברת במסורו בית דין בעד נגיתו. ומקשים: וכי לא מן הראוי היה להתחיל את פרשת משפטים באנשים גומלי חסדים, כמו אם כסף תלוה או בשומר חנם שעושה טובות לבני אדם — ולא להתחיל בראש וראשונה מאדם נגב? תיץ רבי שמחה זיסל זצ"ל מקלם ואמר: אכן, אילו התורה היתה נתונה מאדם, בודאי היתה פותחת באנשים חשובים שגומלים טובות לבני אדם. אבל מכיון שבנים אנהנו לה' שנתן לנו את התורה, ואם לאב יש בן נגב בין בניו, הרי כל מחשבותיו וכל דאגותיו הן על הגנב ומחפש עצות איך להיטיב את דרכו. לכן, תיכף בהתחלת משפטים מחפש הקב"ה עצות לבנו הגנב. והעצה שמוצאת התורה במכירתו היא, משום שהושבת הגנב בבית הסודר אינה משפיעה לטובה על הגנב. להיפך, בבית הסודר הוא נפגש עם נגבים נוספים ולומד מהם ושוקע בתוהו פשעיו. אחר כך כשיוצא מבית הסודר ואין לו פרנסה לפרנס את עצמו ואשתו ובניו, חוזר הגלגל חלילה. וכן בזמן שהוא יושב בבית הסודר, עלולה הפרנסה להעיק על אשתו ובניו ולהפכם, חלילה, לנגבים. אבל כאשר בית דין מוכרים אותו לאיש הגון, ילמד בודאי מהתנהגותם הטובה של בני הבית נימוס ודרך ארץ ומידות טובות. בנוסף לכך ידאגו לו בבית אדונו שיהיה לו מזון ודי מחסורו, וגם יכבדו אותו ויחשיבו אותו, כמו שאמר חז"ל: "כי טוב לו עמך", שלא תהיה אתה אוכל פת חמה, והוא יאכל פת קיבר וכו'. ומובא בירושלמי שאם יש לבעל הבית ירק, כר אחד, צריך לתת לעבד, והאדון יישן בלי כר. ואז כשידיגיש בגדלותו ובחשיבותו, ישפיע עליו הדבר להיטיב את דרכו, וימנע מכל חטא העלול לבזותו. (ילקוט לקח טוב)

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך רבי יותן אייבשיץ ביאר בדרך הדרוש, חז"ל אמרו: בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' אלא מצוות ומעשים טובים" (פרקי אבות). וכך אפשר לדרוש "אם כסף תלוה?" — האם ילווה הכסף, בשעה שאתה יוצא מן העולם הזה? — "את העני עמך": רק את המעשים הטובים תהיה נוטל עמך, את הצדקה שנתת בחיך לעני.

כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: חז"ל אמרו: אזהב לפרוק, ושונא לטעון, מצוה בשונא לטעון, ואין אנו יודעים, מי הוא השונא באמת, ע"ז נתנה התורה סימן, איך תודע, אשר הוא "חמור שונאך" באמת, כאשר "חדלת מעזב לו", כאשר לא יתן לך לבך לעזוב לו, אז תודע שזו חובתך, "עזב תעזב עמו". והסימן הוא, כי היצר הרע מעכב אותך. (אמרי יעקב)

סיפור מההפטרה

רק הנמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקשרים בנמות: שח ר' שלום שברון זצ"ל באחת מדרשותיו: שנים קשות ליהדות הנאמנה, היו השנים האחרונות לשלטונו של הצאר הרוסי ניקולאי. הרוח הרעה של ההשכלה חדרה להרבה בתים ועשתה שם שמות. לגודל היגון, נמשכו יהודים עשירים, שבעצמם היו שומרי תורה ומצוות, לפיתויי ה"נאורים", אשר אמרו כי צריכים לדאוג ל"תכלית" של הילדים, שלא די שיהיו יהודים שומרי תורה, אלא שירחיבו אופקיהם ב"דעת" ובהשכלה כללית. כך שלחו את בניהם ובנותיהם לגימנסיות למיניהן, שם יוכלו להיעשות "מלומדים". צעירים אלה התפקרו חישמהר, בעטו בכל המורשת הרוחנית של היהדות, התיחסו בבזוז לכור מחצבתם, עזבו את דת אבותם ונעשו ככל הגויים. לא מעט מצעירים אלה תפסו אחר-כך מקום בולט בקרב קבוצת המהפכנים, אשר סילקו את הצאר מכסאו והשליטו את הקומוניזם ברוסיה. האווירה באותם הימים ברוסיה הצארית היתה מחושמלת ובחלל-האוויר הורגש ריח של חומר-נפץ. אנשי שלטון הצאר, שהיו מודעים לתכניות המהפכנים, הפעילו את המשטרה החשאית שאנשיה בלשו ועקבו אחר כל תנועה חשודה, וכל מי שנפל עליו החשד הקל ביותר כי הוא משהיך לקבוצות הרבולוציונרים, מיד נעצר ונשלח ביחד עם משפחתו וכל אשר לו לערבות סיביר, שם היו משעבדים אותם בעבודות-פרך קשות עד לצאת נשמתם במצור ובמצוק. על רקע זה שמעתי מרבי יצחק ווינשטיין זצ"ל, מחותנו של הרב מברסקי זצ"ל ומטובי אישי המוסר, את הסיפור דלהלן: באותם הימים הגיע אחד מגדולי ישראל הידועים לעיר מינסק שברוסיה, בה היה עליו לשהות זמן מסויים לענין שנצרך לו. וכמנהגם של ישראל זכה במצוה החביבה של הכנסת-אורחים אחד מנכבדי העיר ופרנסיה, שטרח הרבה כדי לארח את הרב הנכבד כיד ה' הטובה עליו. והנה, כעבור יומיים בלבד, הבחין בעל-הבית שאורחו הנכבד אורז את חפציו, כמתכוון לעזוב את הבית, ועל כן שאלו: האם כבר הספיק כה מהר לסיים את עניניו בעיר וחוזר לביתו? ענה הרב: לאו דוקא, עוד יש לי צורך לשהות בעיר כשבוע ימים. אם כן, שאל בעל-הבית, לאן פני הרב מועדות, ולמה זה הוא עוזב את ביתו? כלום אין האכסניה נוחה לו? ענה הרב: אינני יכול לשהות במחיצתו! עתה כבר נזעק בעל-הבית, כשהוא כולו פגוע, ושאל: מה פשע ומה חטא מצאתם בי כי קמתם בדחיפות כזו לברוח לאכסניה אחרת? ענה הרב: אשאלך שאלה, מה היית עושה ועד כמה היית משתדל אם היית שומע כי בנך נחשד על-ידי שלטון הצאר בפעילות מהפכנית, או שהוא חבר למישהו שהוא חשוד בפעילות מהפכנית? כששמע בעל-הבית את הדברים נבעת ונתחלחל לגמרי, וכששיניו נוקשות זו לזו מרוב פחד שנפל עליו ענה לרב: מה פירוש? הרי אפילו את כותונתי לעורי הייתי מוכר והייתי מוכן להישאר עירום ומחוסר כל ובלבד להשתדל לטובתבני! השיב לו הרב: אמור לי, היכן לומד בנך? כלום אינו לומד בפריז המשוקצת, וכי אינו מחלל שבת? התייפח בעל-הבית ואמר: חס- ושלום! בני איננו מחלל שבת! זעק כלפיו הרב: אבל מי הם חבריו - האינם מחללי שבתות? ראה עד כמה עיוורונך מגיע! על סכנה של פגיעה גשמית היית מוכן למכור אפילו את הכותונת שלך, אך במה שנוגע לסכנת כליון רוחני המרחפת עליו שם בפריז אינך חש כלום, ועל כן אינני יכול לשהות במחיצתו! ואמנם קם הרב ועזב את ביתו של העשיר הזה. (שאל אבך ויגד)

ועל הכל...

"פרפראות"

שאלו פעם את רבי ישעיה פיק זצ"ל: איך יתכן שהדין של בית הדין של נעשה חרש לעת זקנתו, הלא הוא היה צריך להיעשות עיוור, כמו שכתוב בתורה "כי השוחר יעוור עיני חכמים"? על זה אמר ר' ישעיה פיק: "הפטוק נאמר לדיינים שברורות הראשונים, שלקחו שוחד והעניינים שראו את כספי השוחד, קבלו את העונש, מידה כנגד מידה. אבל בתקופתנו, הדיינים, כבר לא רואים את השוחד, כי בעלי הדיינים רק מבטיחים להם שיתנו, לכן מקבלות האזניים את העונש — מידה כנגד מידה..." (עולמו של אבא)

"ענין של טעם"

טעם התפילה האשה על בניה, לאחר הדלקת נרות השבת, כיון שהאירה נר של שבת ראוי או שתתפלל על בניה, שיהיו מאירים בתורה ובמצות. "ותתפלל ותאמר יהי רצון שיהיו בני מאירים בעולם בתורה ובמצוות" (רבינו יונה ב"אגרת התשובה)

"מפי כתבם"

נשאלתי בנוגע לשני מועמים להיות מלמדי תשבי"ר, האחד מומחה יחיד במינו במקצוע ההוראה אבל איננו בעל מידות טובות, השני מצטיין במדותיו אבל איננו אומן ב"מלמדות", מי מהם עדיף? השבתי לשואלים: איזהו מומחה להוראה - כל שמומחה להשריש יראת שמים ומידות טובות, זה העיקר. אי לזאת עלינו לזכור, דכמו שאמונה ויראת שמים הן ראשית ויסוד בחינוך יהודי אמיתי, כך גם ענין טהרת המידות ועדינות הנפש. אין אלו נושאים משניים, כביכול, אלא בבחינת עיקרי עיקרים כי זה בעצם החינוך לקדש את השם. מטעם זה, כל העומדים בראש מערכת חינוכית צריכים לדעת איזו אחריות כבידה מוטלת עליהם. צריך שיזכרו כי נמסר לידיהם איבר שהנשמה הכלל-ישראלית תלויה בו, שהרי כל עתיד הדור ייקבע בהתאם לחינוך שמקבל כל יחיד בימי נעוריו, וממילא כל מינוי של מלמד תינוקות או מגיד שיעור וכ"ש משגיח בלתי מתאים לתפקיד קדוש זה, נחשב למעוות לא יוכל לתקן. ואמנם יש מי שמרד את מומחיותו של המחנך באיזו מדה הצליח לזרוק מרה בתלמידים ולהנהיג בכיתה משמעת חזקה וכי"ב, אך לאמיתו של דבר הצלחה כזאת אין לה שום קשר עם המושג "חינוך", בסך הכל זה ממלא תפקיד של שוטר מצליח, וגם בקרב אומות העולם מחנכים את הילדים למשטר תקין ולהיות גבר בגוברין, אבל בחינוך יהודי אמיתי כל העניינים מסוג זה תופסים מקום קטן למדי בעשיה החינוכית, עיקר החינוך הוא מה שמקרינים אור בנשמת החניך עד שאפילו ילד רך וכל שכן מבוגר מתחיל להרגיש הרגשות יותר עילאיות. בדרך זו המחנך משריש בקרב תלמידו ממילא, ובדרך בלתי אמצעית, אמנות השם, יראת השם, וכל מידה נכונה. (האדמו"ר רבי שלום נח ברוובסקי זצ"ל מסלונים)

"מקום לשאלה"

שאלה: איך יתכן שמפשידים שתי שבתות רצופות את אותה הפטרה?
תשובה: אם יום ט"ו באדר חל להיות בשבת (פורים משולש) -- מפשידים באותה שבת בכרכים המוקפות חומה את הפטרת "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל" (שמואל א' טו), וכמו כן בשבת שקודם לכן (כיום ח' באדר)

מפתגמי אור' יתא

פתגמים, נצנוצי מחשבה, ורעיונות בדרכה של תורה

בלימוד המידה, יש בה כבר חלק מתיקונה. (ר' ישראל סלנט)

מידות מגונות, סוגרות דלתי החכמה ונועלות שערי בינה. (חזון איש)

מי שהוא מכת המתנצחים אין דבריו נמשכים אחר האמת, כי תמיד מבקש לנצח. (מהר"ל)